

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและอารมณ์ ของชุมชนชาวประมงแห่งหนึ่งในภาคตะวันออก

Changes in Socio Economic and Emotion of a Fishery Community in Eastern Region

ธนิต ไตอดีเทพย์ (Tanit Toadithep)¹

บทคัดย่อ

ชุมชนชาวประมงภาคตะวันออกปรากฏมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และชัดเจนขึ้นสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภายหลังก.ศ. 2451 การขยายกลไกด้านการปกครองของรัฐสมบูรณาญาสิทธิ ระบบการผลิตจำแนกออกเป็น 2 ระบบ คือ ระบบการค้าของชาวจีน และระบบการผลิตเพื่อยังชีพของชาวไทย ซึ่งมีความแตกต่างทางด้านอารมณ์ความรู้สึกความเปลี่ยนแปลงจากนโยบายการพัฒนา ทำให้ทั้งชาวจีนและชาวไทยต่างมีความผันผวนความปรารถนาเดียวกัน คือ เงินตรา การมีตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมทำให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกที่แตกต่างกัน การเติบโตทางธุรกิจประมงสอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายของผู้คนภาคอีสานเข้ามาเป็นแรงงานประมงด้วยความหวังทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมาย ปัญหาจากการประมงและการกระจายอำนาจท้องถิ่นได้นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ใหม่ให้กับชาวบ้านแทบทุกระดับ การสร้างความผันผวนหวังอยู่กับการดำเนินนโยบายของรัฐกลางและรัฐท้องถิ่น การเลือกตั้งจึงมีความหมายมากไปกว่าแค่การหย่อนบัตรและเลือกผู้แทน

คำสำคัญ: ความเปลี่ยนแปลง, อารมณ์, ชุมชนชาวประมง, ภาคตะวันออก

ส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “ความเปลี่ยนแปลงและกระบวนการสร้างประชาธิปไตยในชนบทภาคตะวันออกของประเทศไทย” ทุนการวิจัยโดยสำนักงานกองทุนเพื่อสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

¹ สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

The fishery community in eastern region emerged since Ayutthaya period and obviously the early Rattanakosin period after 1908 A.D. due to the expansion of absolute monarchy form of government while the production is could be divided into two systems, the commercialization of Chinese people as well as production of livelihood for living of Thai people to the different emotional and feeling. Changes after development policy both Chinese and Thai people all have dreams; desires to pursuit economic wealth to the social position that making emotions difference. Fishing business is growth up with the movement of the Isaan (People who live in Northeastern Region of Thailand) into labors fisheries and the hopeful to a better life (Money). The fishery has problems whilst there has been decentralization to local area during that period, new relations of villagers in virtually classes to making hope and dream for the implementation of state policy both macro and micro government policy. Therefore, election has meant more than expression their voice or selecting their representative.

Keywords: Changing, Emotion, Fishery Community, Eastern Region

บทนำ

ภาพของความเปลี่ยนแปลงชุมชนชาวประมงในภาคตะวันออกที่สะท้อนออกมาจากการขยายตัวของกรมประมงเชิงพาณิชย์ที่มีความสัมพันธ์อยู่โดยการพัฒนาเศรษฐกิจที่มาจากรัฐบาลส่งผลให้ธุรกิจการประมงของชุมชนขยายตัวเพิ่มขึ้น จนสามารถกล่าวได้ว่ามีการขุดรื้อทรัพยากรทางทะเลอย่างรุนแรงและส่งผลกระทบต่อการทำธุรกิจการประมง ภายหลังจากกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นชุมชนชาวประมงได้ปรับตัวการประกอบอาชีพไปหลากหลายทิศทาง เช่น ประมงขนาดเล็ก ผู้ประกอบการรายย่อยที่อยู่ในภาคบริการ เป็นต้น การมีวิถีชีวิตสัมพันธ์อยู่กับระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่เข้มข้น ระบบการเมืองในทุกระดับชาวบ้านมีความฝันและความปรารถนาของถึงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม การเข้าสู่สังคมประชาธิปไตย

ทำให้การเมืองเข้ามามีความหมายใกล้ชิดกับชีวิตประจำวัน ที่เปิดโอกาสช่องทางให้พวกเขาต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องของการเลือกตั้ง ผู้การจัดตั้งรัฐในทุกระดับและต่อรองนโยบายสาธารณะที่เป็นประโยชน์กับชีวิตทางสังคม

บทความชิ้นนี้มุ่งเสนอโครงสร้างความเปลี่ยนแปลงของชุมชนชาวประมงชายทะเลภาคตะวันออก ความรู้สึกที่มีความสัมพันธ์ต่ออารมณ์ พฤติกรรมการใช้ชีวิตของผู้คนออกมา โดยการเสนอความคิดทางอารมณ์ความรู้สึก ได้ปรับมาจากกรอบการมองของ Chantal Mouffe² ที่ชี้ให้เห็นว่า แรงปรารถนา (passion) ถือเป็นแรงขับเคลื่อนการกระทำของมนุษย์เป็นพลังเชิงอารมณ์ความรู้สึกอันหลากหลายและไม่จำเป็นต้องอ้างอิงเรื่องเหตุผลสากล ชนุตร์ นาคพานันท์ (2555) ได้อธิบายว่าแรงปรารถนามีทั้งด้านบวกและด้านลบ รวมไปถึงการใช้เหตุผลอันชาญฉลาด และมุมมองของ Jennifer Harding and E. Deidre Pribram. (2002) การประกอบสร้างของอารมณ์อันเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้าง และองค์ประกอบของตัวตนที่เป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ รูปแบบของอารมณ์ (Emotions) ทำงานอยู่เบื้องหลังของปรากฏการณ์ของวิถีชีวิตทางสังคมซึ่งจะต้องให้ความสำคัญระหว่างตัวตนและพื้นที่สาธารณะ ขณะทีวัฒนธรรมการเมืองทำหน้าที่ประกอบสร้างอารมณ์ การศึกษาอารมณ์ ความรู้สึกเชิงโครงสร้างของ Jody Clay-Warner and Dawn T. Robinson (Editor). (2008) Structure and Emotion ได้มีการปรับการอธิบายความคิดทางอารมณ์จากความไม่เสมอภาค, ความยุติธรรม, ตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม และชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ความรู้สึกจากตำแหน่งแห่งที่ (Status) และกระบวนการของอำนาจ (Power processes)

ดังนั้น บทความชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและอารมณ์ที่มีผลต่อการขับเคลื่อนความพยายามในการต่อรองการจัดวางความสัมพันธ์เชิงอำนาจเชิงโครงสร้างของชุมชน

² Chantal Mouffe อ้างใน ชนุตร์ นาคพานันท์ (2555) ได้อธิบายคำว่า passion โดยแยกสองคำระหว่าง “passion” และ “emotion” โดยชี้ว่า passion เป็นคำที่มีความรุนแรงและอันตราย ส่วน emotion นั้นมีความศิวิไลซ์ ซึ่ง Mouffe ให้ความสำคัญกับแรงปรารถนาที่ดุร้ายและรุนแรงในการเมือง

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ (Historical Qualitative Research) มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้ คือ

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ เอกสารชั้นต้น (Primary Data) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวิเคราะห์ บริบทพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม

การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) เพื่อศึกษาความทรงจำในอดีตของผู้คน เพื่อเรียบเรียงข้อมูล ลำดับเหตุการณ์ มิติทางประวัติศาสตร์ของชุมชน เพื่อนำไปสู่บริบทของการก่อรูปของอารมณื ความรู้สึก จากวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Dept Interviews) และการเสวนากลุ่มเฉพาะ (focus-group discussion) เพื่อรวบรวมข้อมูลรายละเอียดที่มาจากผู้คนในท้องถิ่น และเป็นการตรวจสอบข้อมูลอีกแนวทางหนึ่ง

ผลการศึกษา

บทความจะเสนอออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ความเป็นมาและการก่อรูปของอารมณืความรู้สึกในชุมชนชาวประมง และความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอารมณืความรู้สึกของผู้คนในชุมชน

1. ความเป็นมาและการก่อรูปของอารมณืความรู้สึกในชุมชนชาวประมง

ชุมชนนี้มีหลักฐานความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีหน้าที่ส่งส่วยและอากรต่อมาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ขึ้นอยู่กับการปกครองของมณฑลจันทบุรี สังกัดหัวเมืองกรมท่า ชุมชนเริ่มมีความชัดเจนตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ที่ได้มีการขยายกลไกอำนาจรัฐลงสู่พื้นที่ ผ่านการดำริให้มีการสร้างวัดในบริเวณของชุมชน พร้อมกับระบบการศึกษาจากส่วนกลาง และการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นภายในชุมชนขึ้นในปี พ.ศ. 2437 การปฏิรูปการปกครองจึงได้โอนเมืองแกลงให้มาขึ้นกับเมืองระยอง ในปี พ.ศ. 2451 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมทำให้ชุมชนได้กลายเป็นพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจจากการขยายตัวของเมืองท่า ต่อมาจึงมีการแต่งตั้งผู้ปกครอง

ของท้องถิ่นโดยรัฐส่วนกลาง ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระแกลงแกล้วกล้า ขณะที่เกิดไ้ การปกครองในท้องที่ประกอบไปด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน (เจดีย์ว ราชบุรี, 2549; ชโลม (นามสมมุติ) สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2556)

ลักษณะของกลุ่มประชากรในมิติทางประวัติศาสตร์ จำแนกออกได้เป็น 2 กลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ด้วยกัน คือ ชาวไทย เป็นกลุ่มที่อยู่มาอย่างต่อเนื่อง มักตั้งรกรากและกระจายตัวอยู่บริเวณตอนบนของชุมชนเป็นพื้นที่ราบลุ่มใกล้แม่น้ำ มีการประกอบอาชีพ ได้แก่ การทำนา ทำสวน ทำไร่ เพาะปลูกพืชผัก ระบบการผลิตส่วนใหญ่จะพึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติเป็นหลัก และอีกกลุ่ม ได้แก่ ชาวจีน ที่เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณพื้นที่ราบชายทะเล ลักษณะการประกอบอาชีพยุคแรก ชาวจีนส่วนใหญ่จะเข้ามาเพื่อเป็นแรงงานรับจ้าง มีความสามารถเก็บเงินก่อสร้างตัว มีกิจการของตนเองได้ (ทองใบ (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2556; เอกพล และชโลม, เสวนากลุ่ม, 15 กุมภาพันธ์ 2556)

ระบบการผลิตของชุมชนชายฝั่งทะเลแห่งนี้ ยุคก่อนนโยบายการพัฒนา มี 2 ลักษณะคือ วิธีการผลิตแบบยังชีพของชาวไทย และวิธีการผลิตแบบการค้าของชาวจีน ชาวไทยที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณตอนบนที่เป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนาและการปลูกพืชผักเล็ก ๆ น้อย ๆ ใช้เครื่องมือประเภท จอบ เสียม คราด ใช้แรงงานสัตว์เป็นเครื่องมือทุ่นแรง พึ่งพาธรรมชาติสูง ใช้แรงงานของครอบครัวเป็นหลัก เมื่อเข้าสู่ยุคกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวจะใช้ระบบการเอาแรงหรือลงแรง ผลผลิตที่ได้มาจะเก็บไว้เพื่อการบริโภคของครอบครัว และส่วนหนึ่งจะถูกนำมาแปรรูปประกอบเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อนำไปจำหน่ายสู่ตลาดหรือเก็บไว้สำหรับการแลกเปลี่ยนผลผลิตชนิดอื่น เช่น กะปิ น้ำปลา มีการผลิตเพื่อเป็นสินค้าจำหน่ายเพียงเล็กน้อย ได้แก่ การเผาถ่านขายบริเวณใกล้เคียง และการค้าขายเล็กน้อย ๆ ภายในตลาด รายได้ที่มาจากการขายผลผลิตจะนำไปซื้อข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เช่น หม้อ ไห เครื่องนุ่งห่ม (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555)

การเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวจีนในพื้นที่ของชุมชน เป็นกลุ่มที่ไม่มีต้นทุนเพียงพอที่จะเข้ามาลงทุนก่อตั้งกิจการของตนเองได้ จึงเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างอยู่ในท่าเรือเีจ่าย บางรายหาบเร่แผงลอยด้วยวิธีการรับสินค้าที่มากับเรือขนส่ง

เร่งขายอยู่บริเวณตลาดของชุมชน หรือพยายามทำทุกวิถีทางที่จะทำให้ตนสามารถเหลือเงินส่งกลับไปช่วยเหลือครอบครัวที่อยู่ในเมืองจีนได้ มีจำนวนหลายรายสามารถสะสมทุนก้าวขึ้นเป็นนายทุนทางการค้าได้ (มิตร (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2554)

รูปแบบความสัมพันธ์ของชาวบ้าน สามารถจำแนกด้วยกัน 2 ระดับ คือ ความสัมพันธ์ภายในชุมชน ได้แก่ การแลกเปลี่ยนสินค้าและแรงงานของชาวจีนกับชาวไทย เนื่องมาจากความแตกต่างของระบบการผลิตและข้อจำกัดของปริมาณแรงงาน ระบบความสัมพันธ์ภายนอกของชุมชน จากการแลกเปลี่ยนผลผลิตภายในชุมชนยังไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ชาวบ้านทั้งชาวไทยและชาวจีน จำเป็นต้องเชื่อมต่อกับภายนอกชุมชน โดยเฉพาะตลาดเมืองแกลงและตลาดที่กรุงเทพฯ (ธนิศ โตอติเทพย์, 2556)

การก่อรูปของอารมณ์และความรู้สึกของผู้คนในช่วงก่อนการพัฒนาจะเห็นได้ว่า “ความแร้นแค้นและความหิวโหย” จะสะท้อนมาจากกลุ่มชาวจีนที่เคลื่อนย้ายเข้ามาต้องแบกรับภาระของการเลี้ยงดูตนเองแล้ว ยังต้องรับผิดชอบกับครอบครัวดั้งเดิมที่พำนักอยู่ในประเทศจีน มีความเป็นอยู่อย่างขาดแคลนแสนสาหัส สะท้อนมาจากสมาชิกชาวจีนท่านหนึ่งอธิบายว่า การตัดสินใจเคลื่อนย้ายตัวเองพลัดพรากจากครอบครัวบ้านเกิดเมืองนอนสู่ชุมชนเมืองชายทะเลภาคตะวันออก จากความยากลำบากในการทำมาหากิน และความไม่เพียงพอของรายได้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว คำบอกเล่าของเพื่อนชาวจีนที่เคยมาอยู่ ได้พุดถึงพื้นที่และโอกาสในการทำมาหากินบนแผ่นดินไทย จึงอาจกลายเป็นการแปรเปลี่ยนอารมณ์ของความทนทุกข์ทรมานด้วยความแร้นแค้นไปสู่การสร้าง ความหวังบนผืนแผ่นดินใหม่ที่มีโอกาสการแสวงหารายได้มากกว่าเดิม อย่างก้าวแรกบนผืนแผ่นดินไทยที่ทำเรือราชวงศ์ แล้วจึงต่อเรือโดยสารมาอีกทอดหนึ่งพร้อมกับเพื่อนชาวจีนผู้พื้นที่ปากน้ำชายฝั่งทะเลตะวันออก

รายได้ที่ได้รับจากการเป็นแรงงาน (กุลี) ขนของขึ้นเรือส่งสินค้าที่เข้ามาเทียบท่าบริเวณชุมชน ร่วมกับการแสวงรายได้จากการขายแรงงานอื่น ได้แก่ แรงงานต่อเรือประมงที่ได้รับเงินตราเพียงเล็กน้อย อาจส่งเงินตรากลับไปเพื่อบรรเทาทุกข์ยากของครอบครัวบนผืนแผ่นดินเดิมได้ไม่มาก ไร้ซึ่งโอกาสที่จะสรรสร้างคุณภาพ

ชีวิตของครัวเรือนให้ขึ้นกว่าเดิม ความปรารถนาถึงการสร้างชีวิตของตนเองและครอบครัว ทำให้พวกเขาต่างก้าวข้ามความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าของร่างกายแล้วแสวงหารายได้เพิ่มเติมภายหลังจากการขายแรงงาน เช่น การรับสินค้าจากเรือแล้วนำมาวางแผงขายที่ตลาดของชุมชน บางรายมีโอกาสในการเปิดร้านค้าเล็กๆ ๗ น้อย ๆ ร้านกาแฟขนาดเล็ก หรือบางรายมีความรู้ความสามารถทางด้านสมุนไพรในการรักษา ก็เริ่มต้นทำงานขายแรงงาน จัดหาสมุนไพรคอยรักษาคนป่วยใช้ภายในชุมชน รายได้ที่ได้จะถูกนำมาเก็บออมอย่างมีเป้าหมาย (มิตร (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2554; สมศักดิ์ (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 2 กรกฎาคม 2556)

ความปรารถนาและความหวังข้ามพรมแดนมาจากถิ่นกำเนิด ที่ต่างพยายามยกระดับคุณภาพชีวิตของครอบครัว การก้าวข้ามข้อจำกัดของร่างกายด้วยการทำงานอย่างหนัก แสวงหารายได้ทุกวิถีทางตราบเท่าที่มีช่องทางเพื่อสะสมทุนและการสร้างกิจการค้าของตัวเอง ดังจะเห็นได้จากความพยายามสอดแทรกตัวเองให้เข้ากับกลไกของรัฐไทย (การเป็นคนไทย) เพื่อการแสวงหาผลประโยชน์จากสัมปทานป่าชายเลน และขยับขยายการลงทุนเพิ่มจากการเผ่าถ่านออกจำหน่ายสู่ตลาดทั้งพื้นที่ใกล้เคียงและกรุงเทพฯ ชาวจีนบางรายก็เข้าไปจับจองพื้นที่ราบตามชายฝั่งเพื่อสร้างโรงแรมที่พักให้บริการแก่บรรดาพ่อค้า นักเดินทางเรือ

ขณะที่อารมณ์ความรู้สึกของกลุ่มคนไทยภายในชุมชนที่มีลักษณะของความราบเรียบ และไร้ความกังวลใด ๆ ที่สืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์ของชาวบ้านที่อยู่ภายใต้ระบบวัฒนธรรมชุมชน แทบไม่มีความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจสังคมมีการดำเนินชีวิตแบบยังชีพ เป็นสังคมที่มีลักษณะของการให้ความช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน ปราศจากความเสี่ยงทางสังคม แต่อาจมีความกังวลอยู่บ้างเพียงเล็กน้อยจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ผิดแผกไปจากเดิม เช่น ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล น้ำท่วม เป็นต้น แต่ก็เพียงความเสี่ยงและการเผชิญปัญหาในสภาวะเพียงชั่วคราว จากสังคมเกษตรกรรมที่พึ่งพาอยู่กับธรรมชาติสูง จึงทำให้กลุ่มคนไทยจึงมีความรู้สึกถึงความมั่นคงและมีความเสี่ยงต่ำในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังนั้น ภายใต้เงื่อนไขและความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ ได้ทำให้ความคิดและอารมณ์ระหว่างชาวจีนกับชาวไทย มีความแตกต่างกันอย่างมาก ชาวจีนที่อยู่ภายใต้โครงสร้างที่กดดันทางด้านอารมณ์ความรู้สึกมากกว่าคนไทย

จึงเป็นเงื่อนไขทำให้ชาวจีนต่างทำทุกวิถีทางอย่างมีเป้าหมายเพื่อการขยายขยายกิจการและการประกอบสร้างตัวตนทางเศรษฐกิจ (มิตร (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2554; สมศักดิ์ (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 2 กรกฎาคม 2556)

2. ความเปลี่ยนแปลงของ “อารมณ์ ความรู้สึก” ของผู้คนในชุมชนชาวประมง

2.1 โครงสร้างของ “อารมณ์ ความรู้สึก” ในยุคของการพัฒนาชุมชน

ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างที่ประกอบสร้างอารมณ์และความรู้สึกของชาวบ้านในชุมชน กระแสลมแห่งการพัฒนาเชิงนโยบายจากรัฐช่วงปลายของทศวรรษ 2500 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ การตัดเส้นทางถนนสุขุมวิทที่ทำให้เกิดการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจตามแนวเส้นทางคมนาคม เกิดความสะดวกรวดเร็วการติดต่อการค้าทางบก การเข้ามาของไฟฟ้า ระบบน้ำประปา เริ่มทำให้คุณภาพชีวิตของชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ความสะดวกสบายมากขึ้น และนโยบายการพัฒนา โดยเฉพาะการประมงทะเล เริ่มมีการสำรวจแหล่งประมงพื้นที่ของอ่าวไทย การส่งเสริมให้ประกอบการประมงด้วยเครื่องมือที่ทันสมัย และการจัดตั้งองค์กรการประมง จากอารมณ์ความรู้สึกของกลุ่มชาวจีนที่ต้องความมั่นคงเพื่อสร้างฐานะทางเศรษฐกิจการค้าของตนเองระยะเวลาที่ผ่านมา จึงนำเงินเก็บสะสมของครอบครัวลงทุนปรับปรุงเครื่องมือและเรือประมงให้มีความทันสมัย เพิ่มศักยภาพและประสิทธิภาพเพื่อการจับสัตว์น้ำให้ได้ปริมาณสูงสุด สอดคล้องไปกับสถานการณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำทางทะเลที่มีความอุดมสมบูรณ์ ระยะเวลาไม่นานกลุ่มชาวจีนหลายรายมีความร่ำรวย ขยายกิจการด้วยการเพิ่มกำลังการผลิตเรือประมงในปริมาณที่สูงขึ้น ส่งผลต่อความต้องการแรงงานบนเรือประมงที่จะต้องเพิ่มสัดส่วนขึ้นตามกำลังการผลิต (มิตร (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2554; ชัย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2555)

ขณะที่กลุ่มชาวไทยมีความสัมพันธ์อยู่กับโครงสร้างระบบการผลิตเพื่อยังชีพและการเข้ามาเป็นแรงงานประมงบางครั้งบางคราวให้แก่ครอบครัวจนจีน หลังจากว่างเว้นจากการงานของตนเองเพื่อหารายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่จะนำไปซื้อข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน การเติบโตของกิจการประมงในกลุ่มของนายทุนชาวจีนที่สะท้อนออกมาจากปริมาณเรือประมง เงินตราที่มาจากการขายสินค้า มีชีวิต

ที่เต็มไปด้วยข้าวของเครื่องใช้ เครื่องอำนวยความสะดวก เช่น โทรทัศน์ รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ หรือการส่งบุตรหลานไปเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ ภาพสะท้อนเหล่านี้ได้เริ่มชี้ให้เห็นถึงความรู้สึกของความแตกต่างทั้งทางด้านเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต ตลอดจนการสร้างความคาดหวังให้กับบุตรหลานในครอบครัวชาวจีน เริ่มปรากฏระยะห่างทางเศรษฐกิจกับคนไทยมากขึ้น อารมณ์ความรู้สึก ความแปลกแยกระหว่างชนชั้นของกลุ่มนายทุนชาวจีนที่อยู่ในระบบการผลิตแบบเงินตรา กับกลุ่มชาวไทยที่ยังอยู่ในระบบการผลิตแบบยังชีพ ชาวไทยเริ่มมีจิตสำนึกของความแตกต่างเพิ่มขึ้นจากการแปรเปลี่ยนทางอารมณ์ความรู้สึกที่จะสร้างตัวตนบนฐานทางด้านเศรษฐกิจ การมีคุณภาพชีวิตตามแบบฉบับของครอบครัวคนจีน จึงมีการพูดถึงเสียดสีลักษณะของการประกอบเพาะปลูกแบบดั้งเดิม เป็นอาชีพหลักที่เลี้ยงตนเองและครอบครัวอยู่มาโดยตลอด ประหนึ่งเหมือนกับความรู้สึกของความเสียใจ ความผูกพันของระบบเกษตรกรรมที่สัมพันธ์อยู่กับตนเองมาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยปราศจากการสะสมทุนเพื่อสร้างสถานะทางเศรษฐกิจที่สูงมากขึ้นว่า

“ทำนาหนึ่งปี ยังมีรายได้ไม่เท่ากับ การทำประมงแค่น้ำสองน้ำ”

อารมณ์ความรู้สึกของความผิดหวังจากอาชีพดั้งเดิมไม่สามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของกลุ่มชาวไทยให้มีความทัดเทียมกับกลุ่มชาวจีนที่มีความมั่งคั่งเพิ่มขึ้น ดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตในสายตาของชาวบ้าน อาจเรียกได้ว่าการมีความเป็นอยู่ที่ทันสมัย และปริมาณของเงินตราจำนวนมาก ได้กลายเป็นแรงขับเคลื่อนความปรารถนาให้กับครอบครัวคนไทย จึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากการเกษตรแบบเพาะปลูก ผันตัวสู่ระบบการเกษตรประมงทางทะเล ด้วยความหวังและความใฝ่ฝันถึงการมีชีวิตที่ดีที่มีความสะดวกสบายมากขึ้นกว่าเดิม (ชโลม (นามสมมุติ) สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2556)

ชาวไทยภายในชุมชนต่างทิ้งจอบ เสียม และลดระดับการผลิตบนผืนนาแล้วผันตัวเองเข้าสู่การเป็นแรงงานประมงภายใต้สังกัดของนายทุนชาวจีน มีรายได้จากเงินเดือนและการแบ่งสัดส่วนเงินตราจากการขายสัตว์น้ำตามปริมาณผลผลิตที่หามาได้ ท่ามกลางสถานการณ์ทางทรัพยากรทางทะเลมีความอุดมสมบูรณ์และนิยามของสัตว์น้ำ คือ ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ผนวกกับความใฝ่ฝันของนายทุนและลูกจ้าง ตลอดทั้งลำเรือประมงทำให้เกิดการจับสัตว์น้ำปริมาณจนเกินศักยภาพ

ที่ท้องทะเลจะสามารถผลิตเพิ่มได้ อย่างไรก็ตามจากจินตนาการสู่ความเป็นจริง ระยะเวลาเพียงไม่นานกลุ่มชาวไทยเริ่มสะสมทุนเพิ่มทีละเล็กละน้อย รวบรวมเก็บเงิน ต่อเรือประมงของตนเอง การปรับปรุงบ้านเรือน หาซื้อข้าวของเครื่องใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกอีกมากมาย

ความใฝ่ฝันของผู้คนที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ เจ้าของกิจการประมง แต่ด้วยเงื่อนไขหลายอย่างที่ไม่สามารถทำตามความปรารถนาของตนเองได้จากรายได้ที่ได้มามากจะถูกนำไปซื้อข้าวของเครื่องใช้ การปรับปรุงบ้านเรือน การเก็บออมไว้ใช้ในยามจำเป็น และหลักประกันความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของครอบครัว ดังในกรณีของชาวบ้านที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามแนวชายฝั่งทะเลพื้นที่ป่าชายเลน มีอาชีพทางทะเลมาโดยตลอดเริ่มตั้งแต่การจับสัตว์น้ำเพื่อการยังชีพ แล้วก้าวสู่แรงงานประมงพาณิชย์ในสังกัดของนายทุนชาวจีน รายได้ที่อาจเพียงพอสำหรับการเลี้ยงดูสมาชิกในครัวเรือนให้มีความสะดวกสบายได้บ้าง การมีรายได้ อยู่ในระดับต่ำ จึงไม่สามารถที่จะสะสมทุนเพื่อก้าวขึ้นเป็นเจ้าของกิจการเรือประมง อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มแรงงานอยู่ในส่วนของโครงสร้างล่างสุดของการประมง (ลูกเรือ)

ความเติบโตของธุรกิจการประมงทางทะเลได้มีปริมาณสูงขึ้นมากในช่วงเวลานี้ สอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายของชาวบ้านภาคอีสานได้เข้ามาเป็นแรงงานสำคัญ บนความต้องการของแรงงานการประมง อารมณ์ความรู้สึกของผู้คนภาคอีสานที่รู้สึกหดหู่และสิ้นหวังจากการเพาะปลูกพืชทางการเกษตรบนดินแผ่นดินบ้านเกิดที่ประสบความล้มเหลว แห้งแล้ง และขาดแคลน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ช่วงเทศกาล การพูดคุยของบรรดาลูกเรือประมงชาวอีสานที่เข้ามาขายแรงงาน ที่ได้รับฟังถึงเงินเดือน อัตราส่วนแบ่งรายได้ที่ค่อนข้างสูง ได้กลายเป็นการสร้าง ความหวังใหม่ที่จะทำให้พวกเขาสามารถลืมตาอ้าปากขึ้นได้บ้าง จึงตัดสินใจ ไปตามความปรารถนา ด้วยการผันตัวเองเข้าสู่แรงงานประมงโดยมีจินตนาการ คือ การหาเงินตราเพื่อมาจุนเจือครอบครัวและทำการลงทุนทางด้านเกษตรกรรมที่บ้านเกิด รายได้ของแรงงานอีสานเหล่านี้จะถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ ได้แก่ การจับจ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวัน และอีกส่วนหนึ่งจะนำไปลงทุนในระบบการผลิต ภาคเกษตรของครอบครัว การทำนา ทำไร่ ผลผลิตจะถูกแบ่งลำเลียงขนส่งมา เก็บไว้บริโภคในครอบครัวของแรงงานต่างถิ่น ชาวอีสานหลายรายมีความสามารถ

เก็บออมเงินตราจับจองพื้นที่ปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อย่างถาวร แล้วจึงย้ายครอบครัวเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ของชุมชนได้ (ชาย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2558)

ผู้แบกรับความหวังและความฝันของแรงงานบนเรือประมงเหล่านี้ คือ ใต้เรือหรือผู้ควบคุมเรือที่จะต้องมิตักษะสำคัญ 2 ประการ หนึ่งความสามารถจับสัตว์น้ำที่สูง ย่อมหมายถึงปริมาณรายได้ของพวกเขาด้วย และทักษะการเดินเรือเพื่อเอาตัวรอดในสถานการณ์ที่จะต้องเผชิญกับความเสียหายหลายด้านทางทะเล เช่น ความเสี่ยงที่เข้าไปจับสัตว์น้ำในพื้นที่ของประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งอาจมีชีวิตรอดกลับมาสู่พบหน้าครอบครัวได้อย่างปลอดภัย ก็จะทำให้มีรายได้ที่สูง มีเงินเก็บออมและชีวิตทางเศรษฐกิจดีมากกว่าที่เป็นอยู่เดิม แต่หากเป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามถูกจับกุมด้วยข้อหาละเมิดน่านน้ำเสรีภาพสิ้นสุดลง หหมดโอกาสที่จะประกอบอาชีพ และอาจไม่ได้พบเจอครอบครัวอีกยาวนาน (ชาย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2558; ชัย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2555)

สามารถกล่าวได้ว่า นโยบายการพัฒนาของรัฐในช่วงทศวรรษ 2510 ที่ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางเศรษฐกิจประมงภายในชุมชน ความปรารถนา ความหวังที่จะสร้างสรรคคุณภาพชีวิตให้ดีตามแนวทางของเศรษฐกิจแบบเงินตรา จึงทำให้คนไทยในชุมชนจึงละทิ้งอาชีพดั้งเดิมของตนเองที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและมีความถนัด สู่การเป็นแรงงานในระบบประมงพาณิชย์ ความเติบโตของกิจการประมงที่ต้องการแรงงานเพิ่มมากขึ้นสอดคล้องกับการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของผู้คนในภาคอีสานที่แสวงหาความหวังอันใหม่ จึงเริ่มเข้ามาเป็นทำงานอยู่บนเรือประมง ใต้เรือจะเป็นผู้แบกรับความหวังและความฝันของแรงงานทุกชีวิตบนเรือประมง

2.2 โครงสร้างของ “อารมณ์ ความรู้สึก” ในยุคของประชาธิปไตย

ภายหลังทศวรรษที่ 2530 การจับสัตว์น้ำตามความปรารถนาได้ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อทรัพยากรทางทะเล กิจการประมงเริ่มประสบกับปัญหา ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงนโยบายเกี่ยวกับการประมงของรัฐ ทำให้บรรดาผู้ประกอบการประมงพาณิชย์ต่างเกิดปัญหาจากต้นทุนการออกจับสัตว์น้ำแต่ละครั้งเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัว การเดินทางออกจับสัตว์น้ำในพื้นที่ระยะไกลมากขึ้น การกู้เงินลงทุนเพิ่มเพื่อปรับปรุงเรือประมงสร้างศักยภาพสูงขึ้นเพื่อจับสัตว์น้ำให้ได้ปริมาณ

เพิ่มขึ้น กิจกรรมประมงต่างเผชิญกับปัญหาจากต้นทุนที่เพิ่มสูงขึ้น สวนทางกับปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้น้อยลงไม่สามารถหาเงินตรามาชำระหนี้เงินกู้ในระบบของโครงสร้างแพปลาได้³ (ธนิต โตอดิเทพย์, 2556)

อารมณ์ความรู้สึกของชาวประมงในช่วงเวลานี้ กล่าวได้ว่าเป็นความรู้สึกที่ไร้ความหวัง และตกอยู่ในอารมณ์ของความกลัวกับความไม่แน่นอนที่ตนเองต้องเผชิญความเสี่ยงอยู่อย่างรอบด้าน ได้แก่ ความเสี่ยงกับความไม่แน่นอนของสภาพอากาศ ปริมาณสัตว์น้ำที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ รายได้ที่คาดว่าจะหามาชำระหนี้และจ่ายค่าแรงลูกเรือในแต่ละรอบที่ไม่แน่นอน ประกอบกับการไร้ซึ่งนโยบายการพัฒนาประมงทางทะเลของรัฐ จนมีคำกล่าวจากชาวประมงเชิงประชดประชันว่า

“ไม่มีชาวประมงคนใดที่เป็นนักการเมือง และนักการเมืองก็ไม่เคยรู้เรื่องประมง” (นัน (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2557)

ท่ามกลางอารมณ์ของความกลัวและความเสี่ยงที่ไม่มีความแน่นอน เครื่องมือค้าประกันทางด้านความรู้สึกและจิตใจของชาวประมงในสภาวะเช่นนี้คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาลเจ้ากรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ แม่ย่านางเรือ สิ่งเหล่านี้จะทำหน้าที่สร้างความมั่นใจ ความเชื่อมั่นให้กับกลุ่มชาวประมงในยามเวลาที่ตนเองต้องออกไปเผชิญอยู่กับความเสี่ยงเหล่านั้น เมื่อครั้งใดสามารถจับสัตว์น้ำได้จนเต็มลำเรือก็จะอธิบายถึงโชคกลาง โชคดี การช่วยเหลือของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้นสามารถกล่าวได้ว่า ระยะเวลาที่ชาวประมงต้องเผชิญอยู่กับความเสี่ยง ความไม่แน่นอนกับอนาคตกิจการประมงของตนเอง รวมไปถึงปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบแพปลาที่มีการเอารัดเอาเปรียบกันภายในที่รุนแรง ผู้ประกอบการประมงเริ่มพยายามแสวงหาแนวทางออกให้กับธุรกิจการประมงของครอบครัว

ภายหลังการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น จึงเป็นการเปิดพื้นที่ทางการเมืองใหม่เป็นเวลาที่ไล่เลี่ยกับความพยายามที่ชาวประมงต่างดิ้นรนหลีกเลี่ยงจากความกลัวและความไม่แน่นอน การแสวงหาความหวังใหม่ที่อาจสดใสมากกว่าที่เป็นอยู่เดิม

³ ระบบโครงสร้างการประมงจะมีแพปลาเป็นผู้ลงทุนการผลิตให้แก่ผู้ประกอบการประมง รายได้ของแพปลาจะมาจากดอกเบี้ยเงินกู้ของชาวประมง การบริหารจัดการจำแนกผลผลิตทางการประมง รายได้ที่มาจากการขายสินค้าปัจจัยการผลิตและการขายสินค้าสู่ตลาดในลักษณะของการผูกขาด

กลุ่มเจ้าของธุรกิจการประมงเป็นกลุ่มแรก ๆ ที่ผันตัวเองเข้าสู่เส้นทาง การเมืองท้องถิ่น มีความมั่นคงในการดำเนินชีวิตมากขึ้น ผลจากการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ทำให้ชุมชนสามารถกำหนดเส้นทางชีวิตได้ด้วยตนเอง พื้นที่ของชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป จากนโยบายเป้าหมายการพัฒนาขึ้นให้ เป็นแหล่งท่องเที่ยว ตั้งแต่การสร้างอัตลักษณ์ การท่องเที่ยวชุมชน ด้วยวิธีการขออนุญาตจากกองทัพเรือ เพื่อนำเรือรบหลวงปลดประจำการเข้ามาตั้งไว้ในพื้นที่ของชุมชน สร้างขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยว การก่อสร้างและปรับปรุงศาลกรมหลวงชุมพรใช้เป็นพื้นที่พักผ่อนการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชายหาด การประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชน การจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และการส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนร่วมกับวัฒนธรรมจังหวัด เช่น การตีพิมพ์วารสาร เอกสาร ตลอดจนหนังสือแนะนำการท่องเที่ยวของจังหวัด การรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีขึ้นมาใหม่ เช่น งานทอดผ้าป่ากลางน้ำ บ้านเรือนแบบดั้งเดิม วัดในสมัยรัชกาลที่ 5 การกำหนดแนวทางพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ได้แก่ ป่าชายเลน แม่น้ำ ลำคลอง (เทศบาลตำบล ก. (นามสมมุติ), 2552; ชัย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2555; บุญแดง (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2556)

ชาวบ้านและกลุ่มชาวประมงแทบทุกคนชั้นได้เห็นช่องทางและความหวังที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตของครอบครัว จากการดำเนินกำหนดนโยบายพัฒนาชุมชนสู่เมืองท่องเที่ยวของรัฐท้องถิ่น จึงมีการปรับเปลี่ยนอาชีพใหม่ ๆ การแสวงหาอาชีพเสริมที่สัมพันธ์อยู่กับทรัพยากรของชุมชน⁴ ได้แก่ ผู้ประกอบกิจการโฮมสเตย์ พ่อค้าแม่ค้าหาบเร่แผงลอย และร้านค้าบริการอาหารแก่นักท่องเที่ยว การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การประมงพื้นบ้าน กลุ่มผู้ประกอบการรายย่อย/ผู้ผลิตที่ไม่เป็นทางการ มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมที่สลับซับซ้อนและหลากหลาย ดังจะเห็นได้จากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจสังคมกับกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น การปรับตัวและปฏิบัติการของกลุ่มผู้ประกอบการรายย่อย ภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์ที่ชาวบ้านต่างมีอารมณ์ความรู้สึกร่วมไปกับแนวทางการพัฒนาชุมชน

⁴ โครงสร้างการประกอบอาชีพภายในชุมชน รัชชการร้อยละ 3.73 เอกชนรัฐวิสาหกิจร้อยละ 3.51 ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัวร้อยละ 30.27 แรงงานรับจ้างร้อยละ 48.92 เกษตรกรร้อยละ 0.27 อื่น ๆ ร้อยละ 13.24

ที่มาจากรัฐท้องถิ่นภายหลังการกระจายอำนาจ (เทศบาลตำบล ก. (นามสมมุติ), 2552, เกสร (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 7 มีนาคม, 2556)

การปรับตัวของกลุ่มเจ้าของกิจการประมง นอกจากที่จะผันตัวเข้าสู่เส้นทางการเมืองท้องถิ่นจากการได้รับชัยชนะเลือกตั้งภายในท้องถิ่น สามารถก้าวขึ้นเป็นนายกเทศบาล จึงมีการปรับเปลี่ยนอาชีพจากผู้ประกอบกิจการประมงสู่ธุรกิจการท่องเที่ยวภายในชุมชน เจ้าของกิจการปืมน้ำมัน นอกจากนี้การปรับเปลี่ยนอาชีพยังส่งผลไปสู่เครือข่ายเจ้าของกิจการประมงด้วย และมีปริมาณเพิ่มขึ้นในกลุ่มชาวบ้านที่มีสายสัมพันธ์อยู่กับเครือข่ายของชนชั้นนำในท้องถิ่น เช่น กิจการโฮมสเตย์ของอดีตนายกสมาคมประมงในชุมชนได้ตัดสินใจขายเรือประมงบางส่วน แล้วมาจัดตั้งโฮมสเตย์ การดัดแปลงเรือประมงเป็นเรือโดยสารนำเที่ยวทางทะเล ได้แก่ พานักท่องเที่ยวชมเกาะมันใน-เกาะมันนอก ดำน้ำดูปะการัง ตกปลา ออกพักแรมค้างคืนกลางทะเล กิจกรรมการท่องเที่ยวเหล่านี้โดยมากจะได้รับการสนับสนุนเพิ่มขึ้นจากหน่วยงานรัฐท้องถิ่น⁵ จึงทำให้อารมณ์ความรู้สึกของผู้คนกลุ่มนี้มีความแน่นอนความมั่นคงในการดำเนินชีวิต และความเสี่ยงในการดำเนินชีวิตที่ค่อนข้างต่ำ (ชัย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2555)

การปรับตัวของกลุ่มแรงงานบนเรือประมงที่ต้องเผชิญอยู่กับอารมณ์ของความกลัว ความไม่แน่นอนของรายได้ และความเสี่ยงอย่างรอบด้าน ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนสู่การพัฒนาเมืองท่องเที่ยว จึงกลายเป็นโอกาสและการสร้างความหวังสำคัญที่จะลดระดับความเสี่ยงและเพิ่มความมั่นคงที่แน่นอนให้กับครอบครัว หลังจากทีหน่วยงานรัฐท้องถิ่นร่วมมือกับหลายฝ่าย รวมถึงชาวบ้านได้ช่วยนำดินมาถมทะเลเพิ่มพื้นที่การท่องเที่ยวของชุมชน นำเรือรบหลวงขึ้นมาสร้างขึ้นเป็นอัตลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ชาวบ้านหลายรายเข้ามาจับจองพื้นที่เพื่อเปิดร้านค้าบริการอาหารขนาดเล็กให้กับนักท่องเที่ยวที่มีปริมาณมากขึ้น ผู้ประกอบการร้านอาหารแทบทุกรายจะเคลื่อนย้ายมาจากภาคอีสาน หรือบุคคล

⁵ เริ่มต้นประกอบกิจการโฮมสเตย์ จะต้องยื่นความจำนงไปที่รัฐในท้องถิ่นเพื่อทำการจดทะเบียนจัดตั้งประกอบธุรกิจและสำหรับกิจการขนาดเล็กจะได้รับการยกเว้นภาษีท้องถิ่น การได้รับการส่งเสริมจากรัฐ การประชาสัมพันธ์กิจการ การรับรองถึงมาตรฐานการบริการโฮมสเตย์ และการรับนักท่องเที่ยวผ่านหน่วยงานของรัฐท้องถิ่น

ภายนอกที่เข้ามาเป็นแรงงานบนประมง การปลูกสร้างบ้านเรือนขนาดเล็กอยู่บริเวณ
ตอนในของชุมชน การเผชิญกับความรู้สึกของความเสียดที่ไม่แน่นอนบนเรือประมง
เมื่อมีโอกาสที่สามารถก้าวขึ้นเป็นเจ้าของกิจการถึงแม้ว่าจะมีขนาดเล็ก แต่ก็มองว่า
จะสามารถมีรายได้เลี้ยงตนเองอาจต้องเผชิญความเสี่ยงจากการประกอบอาชีพใหม่
แต่อย่างน้อยสามารถจัดการกิจกรรมบางอย่างได้ด้วยตนเอง เช่น หากช่วงใด
ขายอาหารได้ปริมาณน้อยไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ก็อาจจะไปรับจ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ
หรือออกไปจับสัตว์น้ำในบริเวณทะเลใกล้ของชุมชน เพื่อนำมาจำหน่ายเพิ่มเติม
ดังสะท้อนเป็นคำพูดว่า (น้อง (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2558)

*“คนไทยไม่เป็นแรงงานประมงแล้ว แรงงานประมงเป็นงาน
ที่ยากลำบาก เสี่ยงภัยมีรายได้ไม่คุ้มเหมือนเมื่อก่อน ไปแต่ละครั้ง
ไม่รู้ว่าจะได้กลับบ้านหรือเปล่า”*

ผู้ประกอบการร้านอาหารขนาดเล็กเหล่านี้ มีต้นทุนทางเศรษฐกิจและสังคม
ระดับต่ำ กล่าวคือ สถานะทางเศรษฐกิจสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวให้
อยู่รอดได้ มีรายได้ที่ไม่แน่นอน เช่น อาจมีรายได้สูงช่วงเทศกาลประเพณี และ
อาจมีรายได้ต่ำหรือไม่มีเลยอย่างการเข้าสู่ฤดูฝน ความสัมพันธ์ส่วนตัวกับบรรดา
ข้าราชการและผู้นำในท้องถิ่นไม่มากเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้ประกอบการ
ไฮมสเดย์ เนื่องจากผู้ประกอบการร้านอาหารเหล่านี้เกิดขึ้นมาจากผลของการดำเนิน
นโยบายพัฒนาท้องถิ่นสู่เมืองท่องเที่ยว รูปแบบของร้านอาหารจะมีขนาดเล็กง่าย ๆ
บางร้านเป็นรถเข็น มีเพิงซิงกันแดดกันฝนด้วยผ้าใบ แต่ละร้านจะต้องเสียค่าเช่าพื้นที่
ให้กับเทศบาลเป็นรายเดือน ๆ ละ 1,500 บาท ผู้ที่เข้ามาใช้บริการส่วนใหญ่จะเป็น
นักท่องเที่ยว หรือบุคคลเข้ามาศึกษาดูงานหน่วยงานรัฐ ที่ต้องการพักผ่อนและ
ท่องเที่ยว รายได้ต่อวันไม่แน่นอน บางวันอาจมีรายได้สูง และบางครั้งอาจมีการขาดทุน
ไปบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก (น้อง (นามสมมุติ), สัมภาษณ์,
22 สิงหาคม 2558)

ภายหลังปี 2558 เริ่มมีการปรับนโยบายท้องถิ่นที่ต้องการปรับปรุงพัฒนา
และจัดระเบียบพื้นที่การท่องเที่ยว จึงมีแนวคิดจัดการสถานที่ขายสินค้าอาหาร
ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวให้มีความมั่นคงถาวรและถูกสุขลักษณะ ด้วยการก่อสร้าง
ขึ้นเป็นศูนย์บริการ และเปิดประมูลให้กับพ่อค้าแม่ค้าครั้งใหม่ด้วยอัตราที่สูง ส่งผล

ให้ผู้ประกอบการร้านอาหารขนาดเล็กนี้เริ่มประสบกับปัญหา และการก่อรูปของอาชญากรรมก่อโรคและโมโหเนื่องจากการปิดช่องทางการทำงานมาหากิน และโอกาสการสร้างความหวังของบรรดาร้านอาหารขนาดเล็กเหล่านี้ ที่มีพื้นที่สำหรับการแสวงหาความฝัน ความหวังเพื่อขยับเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจบ้าง

ชาวประมงพื้นบ้านตามแนวชายฝั่งกลุ่มนี้ ไม่มีโอกาสสะสมทุนเพื่อที่จะขยับสถานะตนเองสู่เจ้าของกิจการได้ มีที่อยู่อาศัยในพื้นที่เขตป่าชายเลน ลักษณะการประกอบอาชีพที่ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์และทรัพยากรธรรมชาติ กล่าวคือ บางครั้งอาจประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน หรือเป็นแรงงานรับจ้างในฤดูมรสุม มีต้นทุนทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่ำ การดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจมีความสามารถหาเลี้ยงปากท้องคนในครอบครัวขนาดเล็ก ไม่มีศักยภาพในการออมเงินเพื่อไว้ใช้ยามฉุกเฉิน รายได้ขึ้นอยู่กับปริมาณสัตว์น้ำในแต่ละวัน บางวันได้เพียงหลักร้อย หลักพันบาท บางช่วงระยะเวลาอาจถึงหมื่นบาท หรือบางวันอาจได้เพียงแค่การบริโภคในครอบครัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทรัพยากรทางธรรมชาติเป็นหลัก การจำหน่ายออกสู่ตลาดมีอยู่ 2 ทาง หนึ่งขายตรงให้กับนักท่องเที่ยวและจำหน่ายบริเวณตลาดนัดชุมชน สองขายผ่านพ่อค้าคนกลางขนาดเล็กในชุมชน จะได้ราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาดเป็นอย่างมาก ขณะที่ต้นทุนสำหรับการจับสัตว์น้ำในแต่ละครั้งประกอบด้วย น้ำมันวันละ 400-500 บาท สำหรับเรือเครื่องยนต์เบนซิน หากเป็นเครื่องยนต์ดีเซลตกอยู่ที่วันละ 200-300 บาท ค่าใช้จ่ายซ่อมแซมอุปกรณ์จับสัตว์น้ำและค่าซ่อมแซมเรือประมงเป็นค่าใช้จ่ายรายปี ๆ ละหนึ่งครั้ง ในช่วงฤดูมรสุมจะยกเรือขึ้นคานทำการยาแนว ปรับปรุงส่วนที่สึกหรอด้วยเงินเก็บออม แล้วไปรับจ้างเป็นแรงงาน เช่น แม่บ้านตามโรงงานอุตสาหกรรม แรงงานก่อสร้างรายวัน รายได้จะนำมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน หรือออกหาสัตว์น้ำเพื่อมาบริโภคในครอบครัว (ชาย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2558; เดช (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2558)

อารมณ์ความรู้สึกของความไม่แน่นอนและความไม่มั่นคงในการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจของกลุ่มชาวบ้านร้านอาหารขนาดเล็กและกลุ่มชาวประมงชายฝั่ง เป็นชีวิตที่มีความเสี่ยงสูง ไม่สามารถคาดการณ์สถานการณ์อาชีพของตนเองได้ในระยะยาว เช่น ปริมาณของนักท่องเที่ยวในแต่ละวัน นโยบายการจัดระเบียบของรัฐท้องถิ่นที่ส่งผลกระทบต่อประกอบการอาชีพ จำนวนของทรัพยากรทางทะเลของ

ชาวประมงพื้นบ้านที่ไม่ทราบได้ว่า จะได้ปริมาณมากน้อยเท่าไรในการออกเรือแต่ละครั้ง รัฐบาลส่วนกลางและรัฐท้องถิ่นจึงกลายเป็นความหวังและความฝันหนึ่งที่จะเข้ามาโอบอุ้มและยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

2.3 โครงสร้างของ “อารมณ์ ความรู้สึก” ของผู้ประกอบการขนาดเล็กกับการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งตามความเข้าใจโดยทั่วไปคือหมายถึงการมีตัวแทนของชาวบ้านเข้าไปต่อรองผลประโยชน์ของตนเอง ชุมชนท้องถิ่นแล้ว อาจนับได้ว่าการเลือกตั้งของกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านเป็นอีกพื้นที่หนึ่งของการแสดงตัวตนทางสังคมของพวกเขา การมีพื้นที่สาธารณะเพื่อแสดงออกถึงสิทธิ การมีตัวตนภายในชุมชน ซึ่งหมายถึงการสร้างและมีอำนาจต่อรองด้วยสะท้อนได้จาก

“ทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง พวกผมจะต้องไปใช้สิทธิของผมนี่ไม่เคยขาด ลองไปเช็คดูก็ได้ เงินทองรับบ้างไม่รับบ้าง แต่เราก็คงรู้ว่าถ้าเอาเงินมาแล้วไม่เลือกเขาก็ไม่มีใครรู้ บัตรมันไม่ได้มีชื่อคนกาहींเวลาเลือกตั้งผมไม่สนใจหรอกว่าพรรคไหนของใคร หรือคนไหนของใครแต่ก็จะดูจากการหาเสียง ดูผลประโยชน์ที่สัญญากับเราว่า จะสามารถทำได้ไหม เราจึงเลือกเขา...การไปเลือกตั้งของพวกเราเป็นสิ่งสำคัญมากเพราะเป็นการเข้าไปช่วยเหลือรัฐด้วย เช่น เวลาเรามีปัญหาไปขอความช่วยเหลือ เขาก็จะถามว่ามาเลือกตั้งหรือเปล่า ถ้าเราไม่ไปก็เหมือนกับว่าเราไม่ช่วยเขา เวลาเมื่อไรเขาก็จะไม่ค่อยให้ความร่วมมือหรือช่วยเหลือเรา”

กลุ่มชาวประมงชายฝั่งจะขาดความมั่นคงและความไม่แน่นอน กลายเป็นมนุษย์ล่องหนและถูกละเลยจากรัฐ จะพยายามแสวงหาช่องทางในการแสดงตัวตนและการต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐได้ ดังในกรณีการขอความช่วยเหลือจากหน่วยรัฐ การลากอวนของเรือประมงขนาดใหญ่บริเวณทะเลของชุมชน ทำให้สัตว์น้ำถูกจับหมดไปจนไม่เหลือให้ชาวประมง หรือกรณีของการยื่นเรื่องเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของชาวประมงพื้นบ้านกับสถานการณ์น้ำมันรั่วไหลบริเวณจังหวัดระยองชาวประมงพื้นบ้านท่านหนึ่งได้อธิบายว่า

“การที่จะเข้าไปติดต่อลงชื่อขอรับค่าชดเชยกับกำนัน มักจะถูกถามเชิงหยอกล้อว่า ครั้งที่แล้วได้ไปเลือกตั้งหรือเปล่า ถ้าเราไม่ไปก็จะถูกถามว่า ทำไมจึงไม่ไป ไม่ไปช่วยกัน ถ้ามีครั้งหน้าให้ไปด้วยนะช่วย ๆ กัน เดียวพวกจังหวัดเห็นเราไปน้อยก็จะมาว่าเราอีก”

การเลือกตั้งเป็นพื้นที่การแสดงตัวตน/ตำแหน่งแห่งที่ทางการเมือง การต่อรองผลประโยชน์ระหว่างรัฐกับชาวบ้านระดับล่างแล้ว การเลือกตั้ง คือ ความหวังและความฝันที่ผู้คนกลุ่มล่าง ๆ จะสามารถยกระดับชีวิตของตนเองจากนโยบายของพรรคการเมือง หรือผลประโยชน์ที่จะได้รับ เช่น นโยบายเกี่ยวกับสวัสดิการต่าง ๆ ที่จะเข้ามาเสริมคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นกว่าเดิม และการเลือกตั้ง คือ ภาพสะท้อนของอารมณ์ความรู้สึก ความโกรธ และความไม่พอใจของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบต่อการดำเนินนโยบายของรัฐโดยตรง เจตจำนงของความต้องการ การเปลี่ยนแปลงรัฐที่มาจากการตัดสินใจของชาวบ้าน ดังในกรณีของการจัดระเบียบกลุ่มร้านขายอาหารขนาดเล็กที่อาจเปิดโอกาสช่องทางทำมาหากิน รวมถึงการดับความฝันและความหวังของการมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความสะดวกสบายมากขึ้น ดังคำบอกเล่าของชาวบ้านที่อธิบายด้วยอารมณ์ของความโกรธและโมโหว่า (น้อง (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2558)

“ผู้บริหารชุดนี้อยู่มาตั้ง 3 สมัยแล้ว ตอนแรก ๆ เข้ามาก็ดีเปิดให้ทำโน่น ทำนี่ เราก็เริ่มออกมาขายอาหาร แต่มาพักหลัง (ช่วงปลายสมัยที่ 2 และสมัยที่ 3; ผู้วิจัย) ต่างละเลยชาวบ้านสนใจแต่ธุรกิจของตนเอง นี่ก็จะมาไล่พื้นที่ แล้วบอกว่าถ้าอยากทำก็ให้เข้ามาประมูล แล้วเราจะเอาเงินที่ไหนเป็นแสน ๆ ตอนแรกเราก็คิดว่าอยากจะเปลี่ยนชุดผู้บริหาร นายกฯ เพราะกลางปี 2558 ก็จะหมดวาระแล้ว ชาวบ้านพวกเราก็คิดว่าน่าจะถึงเวลาเปลี่ยนแปลงได้แล้ว แต่ดันมีรัฐประหารซะก่อน นายกชุดนี้ก็เลยอยู่ยาว แล้วไม่รู้จะยาวไปถึงเมื่อไหร่ เห็น คสช. บอกว่าปีหน้าเขาจะให้เลือกตั้ง แต่ก็ไม่รู้จะเป็นอย่างไร เพราะผู้บริหารชุดนี้ก็รับอนุมัติโครงการ ตัดสินใจอะไรเต็มไปหมด ตอนนี่เราก็ไม่รู้ไปคุยกับใคร ไม่มีใครช่วยเหลือได้”

อารมณืความรู้สึกของความโกรธและความไม่พอใจต่อการทำงาน หรือ การดำเนินนโยบายของรัฐสามารถสะท้อนออกให้เห็นผ่านการเลือกตั้ง ที่ชาวบ้าน แสดงออกถึงเจตจำนงของความเปลี่ยนแปลงผ่านกลไกของรัฐเหล่านี้ การเริ่มต้น ของการต่อรองเชิงนโยบายการหาเสียงใหม่ การแสวงหาตัวผู้นำใหม่ที่มีวิสัยทัศน์ และกลยุทธ์ในการพัฒนา และที่สำคัญคือการมองเห็นชาวบ้านทุกคนมีความเสมอภาค ในฐานะของการเป็นมนุษย์

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถนำไปอภิปรายร่วมกับงานการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขึ้นสำคัญของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ในชุดโครงการ “เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย” (อ้างใน ยศ สัตนสมบัตี, 2546) ที่อธิบายเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นฐานของเครือข่าย ทางสังคมของชุมชนเป็นหลัก บทความวิจัยนี้ได้เสนอเพิ่มเติมถึงลักษณะความสัมพันธ์ ทางสังคมของชุมชน ที่มีแรงยึดเหนี่ยวบนฐานของทรัพยากรธรรมชาติที่มีความ อุดมสมบูรณ์ ภายหลังสถานการณ์ทางธรรมชาติประสบปัญหาความสัมพันธ์ ทางสังคมเริ่มลดน้อยลง และเคลื่อนย้ายสู่ความสัมพันธ์ของระบบเงินตราแทบทั้งสิ้น ระบบเงินตราได้กลายเป็นอารมณืความรู้สึกที่ชาวบ้านต่างปรารถนาและมองว่า คุณภาพของชีวิตที่ดี คือ การสะสมทุนที่มีจำนวนมาก อารมณืความรู้สึกเป็นทั้ง การสะท้อนถึงความพึงพอใจ ความเสี่ยง ความไม่แน่นอนต่อโครงสร้าง แต่ใน ขณะเดียวกันอารมณืความรู้สึกยังเป็นเครื่องมือหนึ่งในการขับเคลื่อนสังคม ดังจะ เห็นได้จากอารมณืความรู้สึกของความโกรธกริ้วของชาวบ้าน และขยับขยาย คำอธิบาย “ชนชั้นกลางใหม่” ในโครงการ “ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย” โดยให้ ความสำคัญความเป็นชนชั้นกลางใหม่ทางด้านรายได้เป็นหลัก ซึ่งในบทความนี้ ได้เสนอเพิ่มเติมว่าเป็น “ผู้ประกอบการใหม่” เติบโตขึ้นมาภายหลังจากการเปลี่ยนแปลง ของโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองในชุมชน อาจมีรายได้ดีอยู่ในระดับหนึ่งสามารถ จับจ่ายหาซื้อข้าวของเครื่องใช้ที่เปรียบเสมือนชนชั้นกลางเก่า/ใหม่ แต่มีคุณภาพชีวิต ที่ไม่แน่นอน และขาดความมั่นคงในการประกอบอาชีพค่อนข้างสูง จึงทำให้ กลุ่มเหล่านี้จำเป็นต้องพึ่งพิงอยู่กับนโยบายรัฐในหลายระดับ เพื่อแสวงหาโอกาส ที่จะสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทัดเทียมและความเสมอหน้าทางสังคม

รายการอ้างอิง

- Harding, Jennifer. (2002). *The Power of feeling Locating emotions in culture*. European journal of culture studies. London: SAGE Publications.
- Jody Clay-Warner and Dawn T. Robinson (Editor). (2008). *Structure and Emotion*. University of Georgia, Athens, USA: Academic Press.
- Mouffe, Channal. (1993). *The Return of the Political*. London: Verso .
- Williams, Raymond. (1979). *Politics and Letters: Interviews with New Left Review*. London: NLB.
- เจดีย์ว ราชบุรี. (2549). *ประวัติศาสตร์เมืองระยอง*. (ม.ป.ท.): (ม.ป.พ.)
- เจดีย์ว ราชบุรี. (2550). *เมืองแกลงของเรา เมืองเก่าบรรพชน*. เทศบาลตำบลเมืองแกลง. ระยอง
- ขุนธุ์ นาคทรานันท์. (2555). พื้นที่การเมือง: การไม่จำเป็นต้องมีเหตุผล. *วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา*, 31(1).
- ภาคิน นิมมานนรงค์. (2557). ปรัชญาประวัติศาสตร์อารมณ. *วารสารประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์*, 1(1).
- เทศบาลตำบล ก. (นามสมมุติ). (2552). *รายงานความพึงพอใจของเทศบาลตำบล ก. ระยอง: เทศบาลตำบลก.*
- ยศ สันตสมบัติ. (2546). พลวัตและความยืดหยุ่นของสังคมชาวนา: เศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือและการปรับกระบวนการทัศน์ว่าด้วยชุมชนในประเทศโลกที่สาม. เชียงใหม่: วิทอินดิไซน์.
- ธนิธ โตดิเทพย์. (2556). *วิวัฒนาการเศรษฐกิจชุมชนชาวนาประมงปากน้ำประแส จังหวัดระยอง*. ดุษฎีนิพนธ์, สาขาวิชาไทยศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555). *ปากไก่อและใบเรือ: รวมความเรียงว่าด้วยวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ดินร่วนไถลื่นทร์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.
- มณีนัย ทองอยู่. (2546). *การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนาอีสาน: กรณีชาวนาลุ่มน้ำพอง*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

- อภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ. (2553). *ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย*. เชียงใหม่: แผนงานเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส).
- อำพิกา สวัสดิ์วงศ์. (2545). *ถนนสุขุมวิทกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจในภาคตะวันออกของประเทศไทย พ.ศ. 2477-2539*. กรุงเทพฯ: สาขาประวัติศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- น้อง (นามสมมุติ). ผู้ประกอบการร้านอาหารรายย่อย. (2558, 22, สิงหาคม, 2558). สัมภาษณ์
- บุญแดง (นามสมมุติ). เจ้าของกิจการเรือประมง. (2556, 9 มกราคม). สัมภาษณ์.
- นิช (นามสมมุติ). เจ้าของโฮมสเตย์. (2557, 15 มกราคม). สัมภาษณ์.
- จงดล (นามสมมุติ). อดีตชาวนา. (2557, 7 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์.
- ชโลม (นามสมมุติ). ผู้นำภูมิปัญญาชุมชน. (2556, 15 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์.
- เอกพล และชโลม. (นามสมมุติ). (2556, 15 กุมภาพันธ์). เสวนากลุ่ม.
- เกสร (นามสมมุติ). (2556, 7 มีนาคม). สัมภาษณ์.
- จรรยา (นามสมมุติ). กรรมการสวัสดิการชุมชน. (2556, 7 มีนาคม) สัมภาษณ์.
- ชาย (นามสมมุติ). ชาวประมงพื้นบ้าน. (2558, 5 มิถุนายน). สัมภาษณ์.
- เดช (นามสมมุติ). ชาวประมงพื้นบ้าน. (2558, 12 มิถุนายน). สัมภาษณ์.
- ชัย (นามสมมุติ). นายกองค์การบริหารส่วนตำบล. (2555, 26 กรกฎาคม). สัมภาษณ์.
- เอกพล และชัย. (นามสมมุติ). (2554, 26 กรกฎาคม). เสวนากลุ่ม.
- มิตร (นามสมมุติ). เจ้าของกิจการแพปลา. (2554, 7 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- ทองใบ (นามสมมุติ). ชาวบ้าน (นามสมมุติ). (อายุ 96 ปี) (2556, 5 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์.